

ЛИСТИ ОЛЕНИ РУДЛОВЧАК НА БАТЬКІВЩИНУ (ВІДГУКИ ВИЗНАЧНОГО КАРПАТОЗНАВЦЯ НА НАУКОВІ ЗДОБУТКИ ЗАКАРПАТСЬКИХ ВЧЕНИХ ОСТАНЬОГО ЧАСУ)

ПАДЯК В.

Ідея статті виникла не одразу. Свого часу, неодноразово зустрічаючись з Оленою Рудловчак в Ужгороді або у неї вдома у Пряшеві, а ще більше під враженнями її листів, раз від разу звертав увагу на той масив інформації, яким володіє визначна дослідниця історичної минушості русинів і який поки що не знайшов свого притулку ні у тих її ґрунтовних монографіях, ні в її інформативно насичених коментарях до розшуканих і видрукованих архівних документів, рукописів, стародруків. Нарешті, уявляю собі, наскільки б збагатилось наше уявлення про пройдені епохи, органічною частиною і дієюю особою яких була і залишається шановна п. Рудловчак, якби ми мали можливість тримати в руках книжку її спогадів.

З Оленою Михайлівною приємно спілкуватись. Вона, без перебільшень, хоча енциклопедія з карпатознавства, чудовий співрозмовник, толерантний опонент, прихильний і завжди по-справжньому радий за ваші успіхи старший товариш: вона - полум'яний патріот свого краю, ясний розум, європейська ерудиція, начитаність, багатющий досвід з джерелознавства, постійна нацеленість на пошук і відкриття, а ще неймовірна для чудової жінки, матері двох дітей титанічна працездатність і є тими визначаючими основами її досягнень, що не тільки зіштовхнули з мертвої точки ледь жевріюче під пресом тоталітарної ідеології карпатознавство, не тільки надихнули життям післявоєнний процес заглиблення у свою історію, не тільки пропагували красу рідної минушості як діалектичну категорію, як засіб оцінити сучасність та розгледіти майбутнє, не тільки спонукали йти цією стежиною молодих дослідників, до числа яких належить і автор цих рядків. Її досягнення, і, в першу чергу, опановані архіви як беззастережні докази правильності зроблених вченою висновків, її спостереження літпроцесу як цілісної системи, піднесли карпатознавство на якісно новий для нашого регіону рівень: від ідеологічно, однопартійно спрощеного краєзнавства, що мало служити пануючій владі, як викривлене дзеркало, від підконтрольної науки (псевдонауки) як вітрини "демократичності" цієї влади до абсолютно наукової дисципліни, підпорядкованої тільки природнім законам пізнання та об'єктивного відзеркалення істини.

Незважаючи на похилий вік, а Олені

Михайлівні вісімдесят один з половиною рік, вона постійно знаходиться в русі, багато і цілеспрямовано працює, жваво цікавиться книжковими та газетними новинками, а особливо її цікавить все, що відбувається у наукових та культурних колах на Закарпатті. Ніби не помічаючи свого віку, вона, щоб не затриматись з відповіддю своїм друзям чи у якійсь іншій терміновій справі, або щоб зробити ксерокопію статті, може, відклавши планові завдання, піти на пошту та відправити листа чи бандерольку. Може, захопившись читанням надісланих з Ужгорода газет та книг, не помітити, що вже й ніч промайнула. Правда, потім буде себе довго картати, що могла цей час використати на незавершені справи. Мій добрий приятель з Пряшева о. Йозафат Тимкович, ЧСВВ нещодавно пожартував, що непосидючій Олені Михайлівні не дасиш і шестидесяти. Отака вона, Олена Михайлівна Рудловчак!

У царині карпатознавства О.М.Рудловчак неперевершений авторитет. Це неодноразово засвідчували своїми виступами, статтями, рецензіями на її праці академіки і професори, які прискіпливо, критичним оком дивляться на предмет науки, з чийх вуст важко вирвати похвальне слово: І. Дзюба, В.Микитась, Д.Чепур, В.Герасименко, Я.Штернберг, М.Мушинка, О.Мишанич, Іштван Фрід, Бела Гунда, Іштван Удварі, М.Роман. Доля подарувала їй право співпрацювати з С.Перфецьким та О.Балецьким. Після смерті першого вона взяла на себе відповідальність завершити рукопис його монографії "Історія Русі", а з Балецьким до його смерті працювала над словником мови О.Духновича. Творчими здобутками О.Рудловчак завдячує також плідній співпраці із визначними славістами С.Нікітіним, Б.Єсінім, І.Чуркіною (всі - Москва), А.Мазуркевичем, Є. Кирилюком, В.Микитасем (всі - Київ), Ф.Науменком (Львів), Золтаном Медве, Естер Ойтосі, Марією Майер, Іштваном Удварі (всі - Угорщина), П.Лінтуром, Ю.Саком, Й.Дзедзелівським, Я.Штернбергом (всі - Ужгород) та багатьма іншими науковцями.

Не у досвідченого вченого, а у початківця може виникнути питання: а хто вона, п.Рудловчак, і який її внесок на вівтар науки? З цього приводу вважаємо за доцільне подати коротку біографічну і наукову довідку; більш глибоко і різнобічно

відповіді на ці запитання можна буде знайти вже ближчим часом у бібліографічному покажчику праць О.Рудловчак, який незабаром має вийти з друку у "Видавництві В.Падяка" і в якому зафіксовано більше як триста публікацій дослідниці.

О.М.Рудловчак (дівоче прізвище – Микита) народилась 1 лютого 1919 року в м. Мукачєво в учительській родині. Початкову школу (1925-1929) та гімназію (у 1937 р.) закінчила в рідному місті. Поступила на юридичний факультет Празького Карлового університету. Паралельно для отримання учительського диплома пройшла також (вересень 1937 – лютий 1938) обов'язкову педагогічну практику у с. Задільське Свалявського району. З 1936 року зав'язала співпрацю з Чехословацьким радіомовленням - у ролі декламатора, аматора-актора брала участь у передачах Кошицької редакції радіопередач для Підкарпатської Русі.

Після Віденського арбітражу змушена переїхати з родиною до Сваляви, оскільки Мукачєво відійшло до Угорщини. Скориставшись учительським дипломом, працювала вчителем у с. Неліпино (1938-1939), Чинадієво (1939), Ряпідь-Вільховиця (1939-1940).

Слідом за чоловіком, службовцем Словацького радіо, що після розшматування Чехословаччини виїхав як небажана для угорських властей особа у Братіславу, вона покидає рідну землю. У Братіславі (із зарахованими сестрами юридичного факультету Карлового університету) О.Рудловчак записується на філософський факультет Словацького університету і у скорочений строк (на початку 1943 р.) закінчує цей вищий заклад.

Після війни (до 1948 р.) працювала лектором російської мови філософського факультету Словацького університету. Уклала підручник з граматики російської мови для середніх шкіл. (Перше видання – 1948-ий рік, перевидання – 1953-ій рік).

На початку 1949 року слідом за чоловіком, якому було доручено сформувавши у Пряшеві українську студію Чехословацького радіомовлення, переїздить на схід, ближче до рідної домівки, повернення до якої за часів Сталіна, як і за часів Горті, унеможлиблювалось ідеологічними обставинами.

У Пряшеві живе і донині, час від часу короткочасно перебуває у дітей (дочка Маруся, син Володимир) у Празі.

Аспірантуру (1954-1957) пройшла у Чехословацько-радянському інституті Словацької академії наук. 1960 року там же захистила кан-

дидатську дисертацію з теми "Духнович і його проза".

З 1960 року О.Рудловчак старший викладач на кафедрі української мови і літератури Пряшівського філософського факультету Кошицького університету ім. П.Й.Шафарика (ФФ УПЙШ – FF UPJŠ).

У 1967 році на філософському факультеті Празького Карлового університету габілітувалась на доцента (затверджена у званні доцент історії української літератури в 1968 році). У 1966 році ректоратом Карлового університету їй присвоєно вчений ступінь доктора філософії.

Від захисту докторської дисертації відмовилась свідомо, зосередивши всю увагу на дослідницькій роботі в галузі карпатознавства. (Партійною постановою їй було заборонено отримати звання професора!)

Перший етап – пошукову працю – пройшла в архівах і книгозшивацях Праги, Братіслави, Мартіна, Пряшева, Свидника, Львова, Києва, Ленінграда, Москви, Ужгорода, Мукачєва, Берегова, Будапешта, Дебрецена, Нирєдхази та Аранча, де зберігся архів Марія-Повчанського монастиря.

О.Рудловчак, ступивши на цю стежину, ні разу не зійшла з дистанції, не спокусилась на більш легкі та більш привабливі (дисертабельні!) теми. Працюючи над історико-літературним пластом ХІХ століття, що для пересічного дослідника є складним як з позицій некодифікованості мови, взаємовиключних мовних, ідеологічних та естетичних спрямувань тогочасного суспільства, вона не втратила відчуття естетичності культурної спадщини свого народу. І відчувши це – внутрішню гармонію творів О.Духновича, О.Павловича, А.Кралицького, І.Сільвая, Є.Фенцика, Ю.Ставровського-Попрадова, Ф.Злоцького, П.Азарія зі світом та обставинами, в яких вони жили і боролись, формуючи, але безгрішно, не без помилок, розчарувань, культурний, естетичний генофонд – вона разом із нечисельними однодумцями стала найактивнішим популяризатором руського просвітництва. І хай внесок будителів до світової літературної скарбниці не такий вже й значимий, як це у росіян, німців, італійців чи французів, але під Карпатами вони заслуговують на пошану, увагу і пам'ять. А Олександр Духнович для русинів значить стільки ж, скільки О.Пушкін – для росіян, Гете – для німців, Шандор Петєфі – для угорців, А.Міцкевич – для поляків, Ян Голий – для словаків, Андрій Зейлер – для лужичан, Любен Каравелов – для болгар, Іван Кукулевич-Сакцинський – для хорватів, Лавр Томан –

для словенців, а Лукіан Мушицький – для сербів.

За ініціативою П.Лінтура видати хрестоматію літератури Закарпаття О.Рудловчак укладає (співукладач Ю.Бача) та видає 1964 року у Пряшеві “Хрестоматію нової закарпатської української літератури: Друга половина XIX сторіччя” (282 стор. журнального формату). Ця книга вийшла за участі двох ужгородських авторів (підготували біографічні нариси про письменників) – П.Лінтура та В.Микитася. Фактично, цією працею, падавничайно скромною з точки зору поліграфічного оформлення, а за змістом – об’ємною, за поданими текстами – старанно перевіреною на основі архівних матеріалів, у свідомості сучасників засвідчувався факт незначимості та спадкоємності закарпатської історико-літературної традиції, закладеної у міжвоєнний період і представленої такими всесвітньо відомими постатями як О.Петров, Ф.Аристов, І.Панькевич, Є.Нездельський, В.Гаджега, Ф.Тіхий та інші.

Хрестоматія опосередковано вже засвідчувала й факт перенесення центру наукової думки з центрального Ужгорода до провінційного міста в Словаччині. На Закарпатті все відчутніше стала ідеологічна лінія на стерилізацію історичного минулого краю, що мало багатобарвний прояв: заборона користуватись “націоналістичними” архівами, заборона згадувати у дослідженнях ті чи інші прізвища “буржуазних” діячів, посилались на їх праці, грубий, нав’язуваний згори примітивний поділ історії на антинародну дорадянську та народно-радянську, селекція науковців за принципом лояльності до влади та КПРС, заохочування з боку карних органів доносительства та очорництва, введення в штат ректоратів університетів відділів КДБ, які відстежували контакти радянської наукової еліти із закордонними дослідниками, займались перлюстрацією їх переписки, “губнили” запрошення науковцям на міжнародні симпозиуми...

У цей час разом із П.Лінтуром О.Рудловчак розпочинає роботу над монографічним дослідженням з історії нової закарпатської літератури. Цьому дослідженню не судилось бути завершеним – у Лінтура почалися проблеми із владою і на папері залишився лише початок (вступ) задуманого видання.

З 1960 по 1966 роки О.Рудловчак – старший викладач кафедри української мови та літератури, а з 1966 по 1984 рік – завідувача Дослідним кабінетом україністики (ДКУ) ФФ УПІШ у Пряшеві. Зав’язала тісні контакти з науковими колами на Україні, з Українським товариством

культурних зв’язків, яке ініціювало у 1968 році передачу ДКУ бібліотеки радянських видань. Ці книги, біля 700 примірників, до Пряшева привіз особисто академік О.І.Дей.

На ці роки припадає її тривала співпраця з професором В.Микитасем, результатом якої стала спочатку об’ємна, науково вивірена, естетично бездоганна антологія закарпатської літератури “Поети Закарпаття”, видана 1965 року знову ж таки у Словаччині. Через три роки (1968) з’являється й перший том чотиритомного зібрання творів О.Духновича (Братіслава-Пряшів), “головним архітектором і будівничим” якого, за твердженням В.Микитася, була О.Рудловчак.

Про антологію “Поети Закарпаття”, що поєднала під одною стріхою чотирьохсотлітній досвід поетичної майстерності під Карпатами, а це 450 поезій 123-ох авторів, щедро і позитивно заговорили преса багатьох регіонів. На цю подію відгукнулись, зокрема, академік А.Мазуркевич, поет В.Гренджа-Донський, а також О.Мишанич, Ю.Шкробинець, В.Фединишинець, І.Гусяренко та ін., які вмістили свої рецензії на сторінках таких відомих видань як “Жовтень”, “Радянське літературознавство”, “Дукля”, “Всесвіт”, “Друг читача” тощо. Знаємо, що крім відомих постатей, у науковий обіг введено півсотні невідомих і розшуканих дослідницею в архівах поетичних імен.

Але важливо й інше, що антологія просякнута об’єднуючими тенденціями: завжди складний, не позбавлений протиріч процес культурного розвитку під Карпатами, що його пануюча влада використовувала у своїх цілях, маючи на меті принцип “Розділяй і володарюй!”, у концепції О.Рудловчак та В.Микитася представлено як цілісну, органічну, діалектичну категорію, що своїм поступом зобов’язана принципові єдності та боротьби протилежностей.

Ця концепція поєднувала, примирювала на сторінках антології діаметрально протилежні ідеологічні напрямки, поетичні школи, культурницькі настанови. Вона руйнувала антиісторичний, антинауковий принцип вузькопартійного, класового підходу до літератури, коли свої писали добре лише про своїх, не вміли розгледіти раціональне зерно у своїх опонентів, коли карпатознавство було елементарною сумою довідок про життєвий та творчий шлях окремо висмикнутих з літпроцесу постатей, на які цензура не наклала табу.

У хаті О.Рудловчак та В.Микитася місце знайшлося кожному талановитому русинові!

Антологія “Поети Закарпаття” представила світові в тематично-ідейній цілісності та есте-

тичній красі надзвичайно потужний, животно-рящий, багатющий пласт тої частини слов'янської культури, що до цього у свідомості слов'ян та інших народів асоціювалася лише з двома-трьома більш-менш значущими постатями, такими як А.Бачинський, М.Лучкай, О.Духнович, А.Крालицький. Не випадково І.Дзюба у обширній розвідці “У контексті слов'янської літератури”, надрукованій у газеті “Літературна Україна” від 2 вересня 1983 року, наголосив: “Праці Олени Рудловчак збагачують уявлення про культуру самобутньої гілки українського народу, ...допомагають зрозуміти їхню цінність у контексті духовних устремлінь прогресивних сил слов'янства”.

Ректор Ужгородського університету професор, доктор фізико-математичних наук, заслужений діяч вищої школи України Д.В.Чепур, маючи на увазі антологію “Поети Закарпаття”, у статті про наукове співробітництво університету з університетом П.Й.Шафарика в Кошицях, назвав цю працю “першою ластівкою співпраці наших двох університетів” (Закарпатська правда.- 1965.- 27 листоп.).

Нелегка стежина у літературознавстві дісталась О.Рудловчак та В.Микитасю: коли офіційне українське радянське літературознавство (не без участі місцевих “ватажків” партійної літератури) стійко ігнорувало “попівську” літературу Закарпаття XIX ст., коли в межах академічних енциклопедій у Києві формувалась думка про другорядність їх творчості, як такої, що не має ніякої естетичної цінності, поєднана з «консерватизмом, клерикалізмом та москвофільськими» мовно-культурницькими настановами (Історія української літератури: В 2-х тт.- Т.1.- 1987.- С.260), коли офіційними Києвом та Москвою творчий загал краю переорієнтовувався на наукові теми та розробки, далекі від інтелектуальних потреб краю, коли в УжДУ селекціювалися шабаші на “націоналістичних відьом”, ці два світочі, реабілітовуючи ціле русинське століття, уперто крокували з ліхтарем у майбутнє. Через роки про ці починання і роль у них О.Рудловчак доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України В.Микитася скаже: “Тепла рука соратника ціни не має” (Дружно вперед.-1989.- № 4.-С. 8-9).

Згодом, вже самотужки, О.Рудловчак видає третій том творів Духновича (Пряшів, 1989), готує до друку четвертий том.

Своєю працею О.Рудловчак поєднала два суспільства по різні боки штучно проведеного кордону. Всім русинам вона подарувала Духновича. «І живим, і мертвим, і ненародже-

ним». Ось як про це пише у листі до О.Рудловчак письменник І.Чендей, лауреат Державної премії ім. Т.Г.Шевченка: “Уклінно вдячний Вам за Вашу велику і ласкаву уважність, що виявилася в тому третьому томі О.В.Духновича, котрого, певно, не було б, якби ми не мали Вас з Вашою великою компетентністю і такою ж великою працьовитістю. Видання Духновича при Вашій жертівній подвижницькій діяльності стає цілою величною спородою в нашій культурі, воно належить не тільки нашим сучасникам, але належатиме і віддаленій майбутності” (Лист від 13.05.1990 р.).

Вироблений О.Рудловчак метод літературного аналізу ліг в основу її монографії “Біля джерел сучасності” (1981), якою дослідниця підводить підсумки багаторічного двобою із невіглаством чиновників від культури, що, керуючи офіційними та ідеологічними установами, уособлювали в собі радянське літературознавство.

Автор – метр карпатознавства – розкуто веде діалог з читачем-сучасником, запрошуючи його у віддалене минуле, вона віддає перевагу фактові і тільки на підставі сукупності різнопланових архівних документів робить наукові висновки. Робить їх без так милих серцю “радянського” літературознавця та критика ідеологічних шор, класової упередженості, шовіністичного верхоглядства, нетерпимості до опонента.

Цей двобій за нашу духовну спадщину вона виграла – задовго до розвалу імперії!

Доктор філологічних наук, завідувачий відділом давньої української літератури Інституту ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР (тепер член-кореспондент НАН України) О.Мишанич у далекому вже 1989 році констатував: “Численні наукові публікації О.М.Рудловчак, зокрема комплексне дослідження літературної творчості О.Духновича і його оточення, статті про закарпатсько-російські літературні зв'язки XIX ст., про журналістику, фольклористику, педагогіку, театр, радіомовлення на Закарпатті і у Східній Словаччині творять своєрідну культурну історію цього краю, по-новому висвітлюють чимало її білих плям... Безцінним джерелом вони є також для підготовки матеріалів про літературу Закарпаття в “Українській літературній енциклопедії”. Вироблена О.М.Рудловчак концепція літературного розвитку Закарпаття XIX – першої половини XX ст. повністю приймається радянським літературознавством”(!)

2 лютого 1999 році наукова громадськість Ужгорода святково відзначала 80-річчя з дня народження О.Рудловчак в приміщенні

Наукової бібліотеки Ужгородського університету (директор О.Почекутова). На запрошення організаторів наукових читань, НБ УжДУ, у першу чергу, невідомої О.Д.Закривидороги, провідного спеціаліста УжДУ, дослідника-бібліографа, відгукнулось чимало представників місцевої інтелігенції, серед них І.Чендей, В.Микита, Ю.Керекеш, Г.Божук, Т.Чумак, В.Поп, В.Опіярі, М.Олашин, В.Пальок, І.Сенько, В.Сабадош, С.Сорока та інші. Маючи честь першим оголосити доповідь, я озвучив думку багатьох учасників: відзначаючи помітний внесок О.Рудловчак у дослідження літературного процесу Закарпаття і Східної Словаччини, рішенням Наукових читань ініціювати періодичне проведення (у перших числах лютого) карпатознавчих Рудловчаківських читань, а це наукове зібрання іменувати Першими Рудловчаківськими науковими читаннями, що було схвально прийнято присутніми. Тоді ж учасники зборів прийняли рішення "Рекомендувати підготувати на О.Рудловчак відповідні документи і просити ректорат присвоїти їй звання Почесного доктора наук вченою радою УжДУ".

Виголошені під час читань доповіді, в яких лектори ділились з присутніми своїми спогадами про дружні і творчі контакти з О.Рудловчак, цитували уривки з її листів, наштовхнули мене на думку зібрати і підготувати до друку епістолярій О.Рудловчак, зокрема ті з листів або уривки з них, що мають суспільне і наукове значення, дають уявлення про наше культурне життя і яких по листах О.Рудловчак розкидано чимало.

Ця стаття – перша спроба опрацювати епістолярну спадщину О.Рудловчак. У ній зібрані листи останнього періоду, хоча наше лісування розпочалось років п'ятнадцять тому, після того, як професор Яків Штернберг познайомив мене із О.Рудловчак у центрі Ужгорода. Саме від тоді ми (хоча, як правило, з моєї вини і не завжди регулярно) обмінюємось новинами, ксерокопіями наукових статей, публікаціями. До цього пласту листів додалась і частина листів, адресованих О.Закривидорозі, з якою у О.Рудловчак давні дружні стосунки. Кілька уривків прочитовано з листів до професора Д.Данилюка, який теж погодився надати мені їх для опрацювання, за що хочу висловити О.Закривидорозі та Д.Данилюку вдячність.

Покинувши Закарпаття у далекому 1940-му році, не маючи змоги повернутись у рідну домівку, О.Рудловчак весь цей час живе тугою за батьківщиною. Розлучена з рідним краєм, відчуває потребу бути прилученою до його

проблем, радіє нашим досягненням і здобуткам, журиться нашими невдачами. Десятиліттями щодня читає свіжі ужгородські та мукачівські газети, закарпатські журнали, наукові та популярні видання, які радо отримує від друзів і за які завжди надзвичайно тепло дякує. Потім з радістю віддає ці видання для ознайомлення своїм прашівським друзям, оскільки передплатити у Пряшеві наші (як і у нас – прашівські!) періодичні видання проблематично.

Особливо уважно О.Рудловчак слідкує за науковими здобутками закарпатських колег, багатьох з них знає особисто. Її коротенькі неупереджені рецензії на історичні розвідки – справжній скарб. Вона завжди знайде добре слово, щоб згадати найкращих, ніколи не скупиться на щедрий комплімент, вона встигає звернути увагу на тих, хто, з певних обставин, знаходиться у тіні, незаслужено забутий. Сьогоднішній наш рівень історико-філологічних досліджень сприймається О.Рудловчак як злет творчої думки, вартий уваги та високої оцінки. Про це вона з радістю сповіщає майже у кожному листі на батьківщину. І ще: у кожному листі, малому чи великому, завжди всім своїм знайомим, друзям, колегам, всім тим, хто її пам'ятає, передає сердечні вітання.

Незважаючи на матеріальну скруту, сьогоднішній Ужгород поступово перебирає на себе славу провідного наукового центру з гуманітарних наук, яку колись віддав Пряшеву і яка у працюючих руках Олени Рудловчак та нечисельного, але багатого на таланти Пряшева не втратилась і підняла карпатознавство на якісно новий рівень.

Сподіваємось, Ужгородський університет, який в ці дні святкує своє 55-річчя від дня заснування, і в стінах якого працює чимало вчених, що виховувались на книжках і прикладі самовідданого служіння науці у славної дочки Закарпаття О.Рудловчак, гідно вшанує свою землячку.

Олена Рудловчак – це ціла епоха у карпатознавстві, що суттєво вплинула на розвиток традиції, заклала основи нових концепцій, нових фундаментальних підходів до літературного руху як безперервного процесу, повного динамізму, драматизму та злетів, вписаного у контекст інших культур, літератур, епох.

Ім'я О.Рудловчак, на втіху сумлінним дослідникам, вже сьогодні вписано у кілька енциклопедичних словників, серед яких "Encyklopédia Slovenska" (Bratislava, 1981), "Világírodalmi Lexikon" (Budapest, 1992), "Encyclopedia of Ukraine" (Toronto-Buffalo-London, 1993); інформація буде подана також у відпо-

відному томі "Української літературної енциклопедії".

Професор В.Микитась з цього приводу ще у 1989 році відверто підкреслював: "Мене завжди захоплювала і захоплює висока філологічна культура досліджень Олени Михайлівни, її творчий, воістинно дослідницький неспокій, її невгамовність у пошуках нових архівних матеріалів, її дивовижна як для жінки і матері відданість науці, працелюбність і працездатність. Того, що вона встигла зробити до свого нинішнього ювілею, достало б на карб кільком дослідникам. Недаремно серед радянських вчених Олену Михайлівну по праву вважають одним із найсерйозніших і найпомітніших вчених-україністів Чехословаччини. Без ювілейного перебільшення скажу, що наукова сумлінність, вся дисципліна творчої роботи доктора О.М.Рудловчак могла б бути окрасою кожної наукової установи; сукупність її опублікованих наукових, публіцистичних та інших праць – солідним набутком європейських бібліотек, а її закоханість і вірність рідній літературі, для якої вона працює самопожертвою, є вдивовиж блискучим взірцем для сучасних і майбутніх карпатознавців, для яких нині відкриті свободніші можливості" (Дружно вперед.-1989.-№4.- С.9).

27.09.2000 року.

P.S. Коли стаття вже була готова до друку, сталася подія, яку всі ми чекали з нетерпінням. Рішенням вченої ради Ужгородського державного університету за визначні заслуги перед вітчизняною наукою та у зв'язку з відзначенням 55-річчя УжДУ Олені Михайлівні Рудловчак присвоєно звання Почесного доктора наук (Doctor Honoris Causa).

Цю новину я передав електронною поштою на ім'я академіка Миколи Мушинки у Пряшів, поздоровивши у Його особі ФФ УПІШ зі славною і давно заслуженою нагородою.

Відповідь з Пряшева не забарилась:

"Дорогий друже! Повідомлення Олені Рудловчак я особисто щойно передав. Була неймовірно щаслива і рада. Цю інформацію я їй передав першим. Микола Мушинка. 2 жовтня 2000 р."

ЛИСТИ (1994-2000 рр.)

Листи друкуються з дозволу автора. У квадратних дужках подаємо додаткову інформацію про осіб чи події, що згадуються. Форма статті не дозволяє у повному обсязі використати підготовлений до друку текст, тому подаємо його з певними скороченнями.

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 31.05.1994 р.

Шлю Вам сердечне вітання з Праги. Прийміть мою щирю подяку за цінний подарунок – за бібліографічний покажчик праць покійного професора Штернберга [Якова Ісаковича – упоряд.], який привіз мені у Пряшів пан В.Падяк. З проф. Штернбергом добре співробітничалось. В нас з ним є й спільна карпатознавча робота, яка вміщена у Свідницькому науковому збірнику.

Спасибі Вам сердечне за вирізку з "Новин Закарпаття", яка є для мене несподіванкою. Я не думала, що редакція опублікує мого листа.

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 28.02.1996 р.

Вельмишановна Олена Дем'янівна!

Ваш повний подарунків лист отримала. Велике сердечне спасибі! <...>

Прошу передати мою щирю подяку Марії Олександрівні [Фуцич, колишній працівниці бібліотеки УжДУ – упоряд.], директору бібліотеки Олені Іванівні Почсуктовій і всьому колективу творців чудової книги "Олександр Духнович" [О.Духнович: Бібліографічний покажчик. - Ужгород, 1995.- упоряд.]. <...>

Спасибі Вам за надіслання фіндованих рецензій, написаних розумом і серцем. Радісно і щиро вітаю всіх творців книги з визнанням, заслуженим позитивним поціненням їх роботи. Постійно працюю з покажчиком, все більше відчуваю її вартість, велике значення в історії і дальшому розвитку карпатознавства. Зрозуміло, така велика робота і перша свого роду не може бути без упущень. Тим більше, що джерела її розкидані по всьому світу. Зараз я не можу відриватись від своєї роботи (беру роботу і в Прагу), тому в пресі не можу відгукнутись. Але це і добре. Постійно працюючи з книгою, роблю примітки до неї. Жаль мені теж, що тираж такий низький. З листів моїх, якщо є в них варті уваги думки, скористайтесь ними.

Згадуєте "недоліки". Критичні зауваження я не вважаю "недоліками" у даному випадку. Вони відбивають рівень і стан Духновичезнавства в даний час і доступність першоджерел.

Якщо побачите Юрія Михайловича Сака, передайте йому мій щирий привіт і вітання з успіхами покажчика, які є результатом також його роботи. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 15.05.1997 р.

Вельмишановна і дорога Олена Дем'янівна!

<...> Юрій Михайлович [Сак – упоряд.] золота людина. Такі в наш час рідкість. Я переконана, що багато в нього друзів і ювілейні вітання були щирими, заслуженими. Жаль, що я не можу йому потиснути руку. Дай Бог, щоб жив ще багато років і

зробив ще багато цінної праці. Я його поздоровила зразу після отримання Вашого листа. Але якщо його побачите, передайте йому, що молюсь за його довголіття.

Ювілей Гренджі-Донського і торжества, пов'язані з ним, тішать мою душу. Життя його було тернистим, бо мав неспокійну натуру і йшов на ножі з несправедливістю. За життя отримав більше стусанів, ніж визнання. То хоч пам'ять його бережуть нащадки. Дочці його треба в ноги вклонитись, що видала його твори і сприяє вшануванню славного Батька.

Прекрасно написана стаття про Івана Мацинського [Д.Федака. *У дерева життя – безліч пагіниць// Новини Закарпаття. - 1997. - 8 квіт. – уклад.*]. Це був велетень духа, розуму, любові до народу, що дивився завжди уперед, прекрасний організатор. Жаль, що не дожив до цих днів. Передайте мос шире вітання автору ювілейної статті пану Д.Федакі. В нас ювілейні горжества є в рідному селі Мацинського. Туди я їхати не можу. В Пряневі поки не відзначали цей ювілей. Напевно, "Дукля" буде присвячена йому. Але щось запізнюється вихід другого номера. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 25.02.1998 р.

Вельмишановна Олена Дем'янівна!

Як бачите, я в Празі. Перед від'їздом отримала Вашого листа від 10.02.1998. <...>

Дякую, що надіслали Ви мені адреси проф. Д.Д.Данилюка і доц. І.М.Сенька і передали їм мою подяку за надіслані книги. Збираюся надіслати їм деякі мої роботи, але, як я Вам вже писала, друкарня затримувє мої відбитки, прийшлося виїхати, не отримавши їх. <...>

Згадуєте в листі Валерія Івановича Падяка. Рада я Вашій вістці про нього. Це дуже сумлінний, фундований дослідник, якого я шире поважаю. Тішуся, що нарешті виходить його книга про Кралицького. Бібліографія його [В.Падяк, Л.Ільченко. *о.Анатолій Кралицький: Бібліографічний покажчик. - Ужгород, 1994 - упоряд.*] дуже цінна робота. Я свого часу готувала рецензію на це видання, але не встигла її докінчити. Може, ще колись повернусь до неї. Якщо побачите його, передайте йому ширий привіт. Шкода, що він хилиться до "русинізму", але сподіваюсь, що найде він правильну дорогу в цій справі.

Згадуєте Ваших ювілярів. Широ-широ здоровлю Василя Степановича Попа з 65-річчям (де він стільки років набрав? Я його згадую завжди молодим), Павла Павловича Чучку – з 70-річчям. "Многая літа" їм.

ДО В.ПАДЯКА ВІД 07.05.1998 р.

Вельмишановний Валерій Іванович!

Отримала [*Йдеться про книгу: А.Кралицький. "Кому мила сть отчина..." / Упоряд. В.Падяк. - Ужгород, 1998. - Упоряд.*]. Широ дякую. Радію з Вами. Дуже радію. Може, ще більше радію, ніж Ви, бо публікування спадщини авторів минулих століть – це справа мого серця, моїх мрій.

Вітаю з перемогою! Книга укладена розумно, продумано, вступ і заключна частина написані стисло, аргументовано, оформлення естетичне, майстерно виконана обкладинка приваблює, фасцинує, навіть формат і назва книги притягують увагу читача. Просто – все в книзі вмотивоване, все на своєму місці.

Матеріали підібрані з добрим знанням спадщини Кралицького, дають естетичну насолоду читачеві, вступ і заключна частина книги, які свідчать про наукову принциповість щодо розкриття постаті Кралицького, подають строго перевірені відомості читачеві про невідоме і дуже потрібне нашому сучаснику.

Отже, шире вітаю з перемогою і бажаю дальших перемог.

А зараз дозвольтє кілька зауважень.

При читанні напрошується думка про потребу поширених пояснень маловідомих або й невідомих слів та понять. <...>

Прізвище єпископа-вандала писалось в наукових роботах Панкович [Не "*Панькович*" – упоряд.]. До речі, він став єпископом не "обранням", а іменуванням світських властей в цілях політичних. Бо право уніатів обирати владу ігнорувалось світськими і церковними властями.

Щодо участі Кралицького в поточній закарпатській періодичній пресі, напрошується ще згадка про "Сову" (вона значною мірою укладалась в монастирі) та "Додаток" до "Листка". А щодо участі Кралицького в "Новом светі", він не тільки друкувався в газеті, але виконував теж обов'язки негласного редактора.

Спірне місце в оповіданні "Пастирь в полонинах" ("любить (з) соловієм весело іграти") в оригіналі правильно написане. Сенс такий: любить в дуеті з соловієм іграти. Вдвох з ним. Цей сенс уточнений далі: якщо б наступний рік "приніс мого соловія", то з ним разом знову грав би веселі мелодії.

З загальною атмосферою книги дещо дисонує написання з малої літери іменників релігійного значення: бог, пречиста діва тощо; також термін "русинське село", бо від віків це було "руське село".

Здається мені, що "кортеш" мадярське слово, бо це специфічний термін угорської буржуазної політичної системи.

Цікава справа з сюжетом повісті "Не ходи, Гришо, на вечорниці!". Є підстави гадати, що він запозичений з мадярської літератури. Але треба це ще точно вивчити.

Висновок один і незаперечний: книга дуже актуальна, цінна і потрібна, результат сумлінної, невтомної роботи автора. Хай щастить їй на шляху до читача. Коли б її можна розповсюдити і в нас, бо ця коштовність більше потрібна в нас, ніж у вас. Але кордони неумолимі у таких справах. Жаль!

Ще раз сердечно гратулюю Вас з завершенням одного, початкового етапу Ваших пошуків. Бажаю дальших успіхів щодо випуску другої книги і потім опрацювання усієї спадщини славного нашого предка.

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 07.05.1998 р.

Вельмишановна і дорога Олено Дем'янівна!

Отримала Вашого листа з газетою "Ужгородський університет" <...>. Біографічний нарис про покійного Івана Юрійовича Кашулу – це прямо повість про рідкісну людину. Я знаю його роботи, знаю добре і те, що працювати в обраній ним проблематиці було героїзмом в колишніх обставинах. Ми зналися з ним і смерть його залишила глибокий слід в моїй душі. Хай відпочиває на тому світі заслужено. Залишені роботи – це тривала пам'ять о нім. Останньої його роботи в мене немає. Можна ще дістати працю "Суспільно-філософська думка на Закарпатті кінця XVIII – середини XIX століття"?

<...> Знали Ви професора Чуму? Вчора його поховали.
<...> P.S. Ще раз хочеться подякувати Вам за статтю з "Славяноведенья" [1999.- № 1. – упоряд.]. Її б мали знати всі карпатознавці-історики.

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 17.11.1998 р.

Дорога і вельмишановна Олена Дем'янівна!

Ваш лист, який надійшов учора і за який дякую, мене прямо вбив. Вістка про смерть Юрія Михайловича Сака – це величезний удар для мене. Адже ми з ним довгі роки співробітничали, четвертий том Духновича писали у співробітництві, характером і душею були близькі. Я опам'ятатися не можу. Він так чекав закінчення нашої роботи, з моєї вини та із об'єктивних причин опрацювання матеріалів затягувалось. І зараз – такий удар! Голова перестала думати, руки опустилися! Знаю, що треба себе перемогти і далі працювати. Буду старатись. Таких чесних, роботящих, скромних людей мало ходить по землі. Дай Бог йому блаженний покій і вічну пам'ять!!! Я саме готувала йому невеликі матеріали для опрацювання. Добре, що не встигла листа вислати. Адже він вже не був сусвітнім, вже лежав в землі!
<...> І ще одне: якщо можете дістати некролог, то, будь ласка, надішліть мені ксерокопії. Можна б його тут опублікувати.

Дякую за інформації про нові книги. "Землю з іменем" надіслав мені автор [І.М.Сенько - упоряд.]. Добра робота. Дякую теж за газету, за "Ужгородський університет". Вітаю з премією, яку отримала "Скарбниця" [Скарбниця духовності.- Ужгород, 1997 – упоряд.] і її автори. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 09.12.1998 р.

Вельмишановна і дорога Олена Дем'янівна!

Сердечна подяка за швидку відповідь, за вчорного листа, за інформації, які я просила, вирізки (копії) з газет, за газети, за цікаву книжечку про Миколу Кричевського, за шоколад. Хай Вам Господь поверне сторицею!!! Я вчора отримала ці матеріали, зразу написала листа пану Олександрю Саку, сусідка сьогодні понесла листа на пошту. Камінь упав з серця, що я мала озватись до сім'ї покійного Юрія Михайловича.

Завтра - 75 років було б проф. Штернбергу. Теж була видатна, виняткова людина. З любов'ю згадую його.

<...> Спробую сприяти опублікуванню некролога про Юрія Михайловича [Сака – упоряд.]. Я не думала, що він уже так давно помер. І ніхто, крім Вас, не повідомив про його смерть. В редакції, куди я одразу подзвонила, не знали про цю сумну подію.

І ще подяка Вам за вісточку про лебедів. Як тішили вони мене, коли я їх могла бачити "воочію".

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 05.02.1999 р.

Вельмишановна і дорога Олена Дем'янівна!

<...> Велика Вам подяка за лист і ксерокопію, за велику кількість газет, які принесли у мою хату аромат Закарпаття. Я встигла їх лише перелистувати, шукала статті про проф. Штернберга [Йдеться про статті: Мандрик І., Олашич М. Відданість покликанню// Новини Закарпаття.- 1999.- 4 берез.; Падяк В. Душа і тіло професора Штернберга// РІО.- 1999.- 23 січн. – упоряд.]. Задушевні спогади про цю винятково людину Людину потішили мене. Рідкість, коли вже мертвого з такою ширістю згадують. Ще і зараз боляче згадати, що його вже немає між нами.

<...> На попередній Ваш лист я ще не відповіла. Згадуєте в ньому журнал "Учитель" Ріпаєва. Це надзвичайно цінний документ минулого Закарпаття. Бережіть його! Я кілька статей опублікувала про журнал і його редактора, адже редактор уродженець Пряшівщини. Бережіть цей скарб! Жаль, що взагалі мало про нього написано, ще менше відомий його редактор. Вважалося, що зберігся на Закарпатті лише один примірник всіх номерів журналу саме в архіві покійного Комлошія [Івана – упоряд.] (моя копія знята з нього), оскільки цей архів був вивезений в Америку, думала, що немає "Учителя" на Закарпатті. Ваша інформація потішила мене. Важливо, що в Вашій бібліотеці [бібліотеці УжДУ – упоряд.] він є. Бережіть його, як зіницю ока.

Згадуєте альманах "Суботній Ужгород" і статтю Кирила Галаса, його критичні зауваження до перекладу граматики Лучкая. Це дуже цінне видання, є, однак, хіби також в його науковому апараті. Але важливе, що така робота (грам. Лучкая) появилася в перекладі. Це вагомий внесок у карпатознавство. Стаття К.Галаса, зрозуміло, цікавить мене, буду Вам вдячна за її ксерокопію.

Дзвонив мені Іван Мих. Сенько. Лише кілька слів сказав. А саме: що були у вас збори, присвячені моєму ювілею [Перші Рудловчаківські наук. читання, присвяч. 80-річчю від дня народж. проф. О.Рудловчак, відбулись 2 лют. 1999 р. – упоряд.]. Це несподіванка для мене. Що, мовляв, Ви про все напишете. Буду чекати Вашого листа. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 27-28.02.1999 р.

Вельмишановна і дорога Олена Дем'янівна!

Не знаю, з чого почати, бо величезну несподіванку зробили Ви для мене і Ваш пакунок, який я отримала 23-го лютого ввечері, був такий багатий, що моя відповідь мала б бути безкінцева. Я й не могла зразу відповісти, бо в мою свідомість поступово вростало все те, що сталося Вашими заслугами і глибоко зворушило мене. Мені й у сні не снилося таке відзначення мого ювілею, яке Вашим

старанням підготували для мене Ваша Бібліотека, Ваш університет, Ужгород і взагалі моя рідна земля. Перш за все спішу подякувати Вам, Вашим співробітникам (Олені Іванівні [Почекують, директору бібліотеки УжДУ – упоряд.] буду писати окремо), шановному Оргкомітету і всім, хто причетні до влаштування “Читання”, хто був присутній на ньому, хто виступив і приклав свої зусилля до такого ... відзначення мого ювілею. Прошу Вас, Олено Дем'янівна, передайте при нагоді всім цим славним людям і моїм приятелям мою глибоку подяку, мій уклін. Хай Господь віддасть всім Вам сторицею! <...> Дякую широко-прещиро за лист учасників наукових читань, який написаний з такою задушевністю і високою (навіть незаслуженою) оцінкою моєї роботи, що до сльоз зворушив мене. Всім сердечна подяка!!! Уклін всім, хто виступили з доповідями в програмі наукових читань, хто сказали добре слово про мою особу. Це ви мої дорогі друзі! Як тепло на серці, коли відчуваєш, що є в тебе такі споріднені душі! <...>

ДО В.ПАДЯКА ВІД 28.02.1999 р.

Вельмишановний Валерій Іванович!

Олена Дем'янівна Закривидорога надіслала мені подарований Вами номер газети “РІО” [від 6 лют. 1999 р. – упоряд.] з Вашою згадкою про мене. Дякую Вам і за газету, і за згадку про мене в ній, за добре, приятельське слово до мого ювілею. Спасибі шире! Присмню на душі, що приятелі не забувають. Це найбільший подарунок мені. Тримайте мені пальці, щоб я мала сили завершити мою роботу над Духновичем.

<...> Присвячені моєму ювілею наукові читання були несподіванкою для мене. Я нічого про них не знала, матеріали читань тільки днями отримала, і ще й зараз без хвилювання не можу думати про ту велику справу, той подарунок, який підготував для мене Ужгород, моя рідна земля.

Глибока, тепла вдячність направляє мою душу до всіх тих, хто ініціював і здійснив читання, хто брав в них участь, сказав про мене добре, дружнє слово. До тих належить й Ви, отже також з цього приводу належить Вам сердечна подяка.

Однак хвилює мене одна річ. Я по формі не професор. Мені свого часу партія заборонила здобувати звання професора. Це була кара за мої “гріхи”. Правда, Словацька академія наук (я була її номенклатурою) іменувала мене керівним науковим працівником, а це був рівень професора, але формально, по закону я не професор. А це мене гризе, бо мене в документах читань названо професором. Правда, світло наукових читань нічого не може затінити.

ДО О.ЗАКРИВИДРОГИ ВІД 16.03.1999 р.

<...> Дуже Вам дякую за все надіслане паном Мушинкою. Радію з Вами великому святу – ювілею. Милуюсь багатством програми конференції. Разом згадую ті історичні дні і години, які я переживала 60 років назад. Бо в них радість мішалася з великим горем. Адже тільки що виголосив А.Волошин звіт Карпатської України по радію (це було в ніч з 14-го

на 15 березня) через кілька годин, біля четвертої ранку, вже було чути здалека в Сваляві (я там пержила цей історичний день), що наступають загарбники Закарпаття. Рано Свалява вже була здобиччю Угорщини. <...>

ДО В.ПАДЯКА ВІД 15.04.1999 р.

Вельмишановний (додам і дорогий, щоб не було дуже офіційно) Валерій Іванович!

Підбадьорив мене Ваш лист багатьма своїми сторонами та інформаціями. Перш за все тим, що тримаєте пальці. Бо, мабуть, немає у світі перешкод, з яких би хоч одна не поставилась на дорогу до четвертого тому. Так що тримайте і далі! І прийміть за це мою ширю подяку.

<...> Наукові читання: Я ще й зараз з схвилюванням їх згадую. До цього часу вони не вміщуються в мій мозок, в серце і свідомість. Це перебільшення моїх заслуг. В теперішніх тутешніх жорстоких, диких взаємовідносинах мені дивним вдається задушевність, повага людей один до одного. А ці читання прямо захопили мене приятельськими почуттями. Це великий, безцінний подарунок для мене, передусім тому, що він прийшов до мене від рідної землі, відірваність від якої мене мучила усе життя моє за її межами.

А Олена Дем'янівна – це янгол. Я мучаюся тим, що не в силі їй віддячитись. І совість гризе мене від цього.

І знову приємна новина! Ваш так вдало придуманий щодо назви “Шувний фраїр на гусячих ногах”. Це буде унікальна і вельми потрібна публікація! Щастя їй!

Як Ви не знаєте наших обставин! Адже гут, може, й 10-20 людей буде важко знайти для Вашого славного Кралицького. Адже тут дослідники майже вимерли, шкіл немає, а українські книги ніде не продаються. Дістати із Свидника Науковий збірник – майже неможливо. Але не здавайтесь, бувають і чуда, а я вірю в них. Ваша книга приваблює формою, модерним одягом, може, він приверне увагу і до безцінного змісту. Або я уже стала песимістом?! Поживеш у нашій атмосфері – і найбільший оптиміст захитається.

<...> Кажете, що відійшов Микитась. Як сумно від такої трагічної вістки. Трагічної для науки і для тих, які його знали. А до таких належу і я. Багато завдячую я йому у входженні у світ науки. Адже в мене керівників не було. Великі заслуги в Микитася. Добре, що він міг ще побачити свою бібліографію, укладену Іваном Васильовичем Хлантою. Йі Василю Лазаровичу прийшлося в останні роки проковтнути не одну гірку пілюлю. А хто зробив так багато в карпатознавстві, як саме Він? Цікаво, як відкликнеться Ужгород на його смерть? Хай земля йому буде легкою! Я його добром і сердечністю згадую. Співробітничати з ним було присмню і корисно.

ДО О.ЗАКРИВИДРОГИ ВІД 15.04.1999 р.

Дорога Олена Дем'янівна!

Ваш королівський подарунок – пакунок – я отримала так, як Ви бажали – на світле свято Воскресіння Господня. Дуже мийні пан його приніс, але

дуже поспішав, так що лише те міг мені сказати, що Ви здорові, чому я, зрозуміло, дуже потішилась. А зробили Ви мені велику радість, бо я святкувала тихо, одна, з Вашим пакунком прийшли до мене в гості Ви та мої ужгородські друзі. <...> Мені соромно, що не можу Вам навіть найменший подарунок надіслати, бо немає з ким. Ганьблюся пана Джоганика [Ярослава; викладача УжДУ, він родом з Пряшівщини і завжди люб'язно погоджується на роль зв'язківця, за що всі ми йому безмежно вдячні – упоряд.] тривожити, а мій двоюрідний брат [В.В. Микита, народний художник України – упоряд.], який обіцявся приїхати і на якого я сподівалась, до цього часу не з'явився. <...>

“Суботній Ужгород”. № 1. Прекрасний випуск. Цінний матеріал! Великий для мене подарунок. Збираюся писати головному редактору, письмово подякувати йому. <...>

Вже раніше я отримала програму ювілейної конференції, яку привіз М.І.Мушинка і про яку я вже писала Вам.

Приходиться ще дуже і дуже дякувати за те, що вдалось Вам всі мої листи передати адресатам. Це був немалий труд, бо листів було багато... В.І.Падяк вже і відповів на листа, в якому заслав ще наукові читання [програму – упоряд.], підкресливши, що найкращою була та дружня атмосфера, яка там панувала, з чим повністю погоджуюся. Зібрались там кращі сини Ужгорода та Закарпаття взагалі. І все Вашими заслугами. <...>

Водночас В.Падяк й смутну вість подав: помер у Києві Василь Лазарович Микитася. Велика втрата для науки взагалі і смутко та біль для його друзів, до яких належу також я! Вічна йому пам'ять. Хай рідна земля буде йому легкою! Якщо були чи будуть некрологи в Ужгороді, я попрошу Вас повідомити ласкаво дату його смерті.

Ганна Василівна Божук вже теж відповіла на мого листа, що його Ви особисто вручили їй.

“Карпатський край” теж одержала від І.М.Сенька; йому вже писала, подякувала.

Мої спогади [в “Карпатському краї”, 1999. – № 1-3 – упоряд.] чи відповіді на поставлені питання я писала в температурі, поспішати повинна була, бо п. Джоганик вже їхав. Машинка моя попсувалась, прийшлося чернетку посилати. Я просила навіть не друкувати. Але Іван Михайлович [Сенько – упоряд.] розібрався в надісланому і все далі вийшло також його старанням.

Надіслані Вами газети принесли багато цікавого. Не все я встигла повністю прочитати. Дуже приємне для мене інтерв'ю з Юрієм Шкробинцем. Колись ми з ним багато співробітничали. Розумна, працьовита, скромна людина. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДРОГИ ВІД ТРАВНЯ 1999 р. (ПОЧАТОК МІСЯЦЯ)

<...> В думках буду з Вами на конференції [в УжДУ з приводу 90-річчя народження П.Литурга – упоряд.], буду збирати спомини про велику людину і вченого, якого вшановуєте. Може, будете на його могилі, то вклоніться його праху і від мого імені.

Вже поширилась тут звістка також про смерть іншої знаменитої людини, Василя Лазаровича Микитася. Сумую, згадую його, пригадую сторінки нашого співробітництва. Дуже важко на душі.

ДО В.ПАДЯКА ВІД 18-21.05.1999 р.

Добрий день, пане Валерій!

Збірник “Ідеї слов'янської єдності” я отримала [Ідеї слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в ХІХ – ХХ ст.: Доповіді наукового семінару... - Ужгород, 1999. - упоряд.]. <...> Велике спасибі Вам і за збірник, і за Вашу чудову розвідку. Зараз я завантажена роботою, підводить також здоров'я, але я кинула все, сіла зразу читати Вашу роботу і мала велике задоволення від неї. Повіяло ароматом архівів, який мене підносить до небес, думками визначних мислителів-славістів, які поширюють багачення історичної дійсності, Вашими відкриттями та оригінальними, незапозиченими оцінками. Знайдені Вами листи – цінний внесок в карпатознавство, тим більш, що нелегко Вам було дістати їх з архіву, що не відрядили Вас перешкоди, які накопичились на шляху до них. Чим більше перешкод, тим більш радісна перемога над ними. Погляд на джерельні матеріали і коментарі – для мене велика насолода. Натхненно і щиросердечно вітаю Вас з цією славною роботою і дуже щиро бажаю таких успіхів та перемог. Ваша робота – дуже важливий крок до розкриття історії слов'янських комітетів, історію яких саме з точки зору їх контактів з Закарпаттям треба ще багато вивчати. Лише жаль, що зараз для закарпатських дослідників доступ до першоджерел цієї проблематики майже повністю закритий. Треба теж переоцінити роботи старших дослідників – російських та українських, які часто некритично використовуються сучасними дослідниками. Навіть такий [як] Аристов [Федір Федорович, визначний карпатознавець – упоряд.] увів в історію Закарпаття неточності. Здається мені, що беззастережно можна сприймати Нікітіна Сергія Олександровича, що Ви і робите.

До речі, я зналася з цим великим вченим. Ми навіть переписувались. Запам'яталася мені одна подія у зв'язку з ним. Я стажувала на факультеті журналістики в Москві, на кафедрі історії російської журналістики ХІХ століття. Її завідуючий, професор Єсін (це була старша, скромна людина, авторитет у даній проблематиці) дуже сумував з приводу смерті Нікітіна. Мені він сказав: “Це був останній російський славіст. Вже не буде таких знаменитих славістів в Росії”. <...>

Четвертий том [О. Духнович. Твори. – упоряд.] містить всі неопубліковані рукописи Духновича, крім релігійної рукописної спадщини його: щоденники, альбом, листування, тестамент тощо. Правда, це не все опрацьоване остаточно, з-за різних причин треба депо переробляти стару концепцію. Залишаються релігійного характеру публікації. Невідомо, чи вони увійшли б в один том.

Смерть покійного Ю. Сака – великий удар для мене. Немає в мене лагніста. Він же співупорядник. Але поки не здаюся.

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 09.07. 1999 р.

<...> Микола Іванович Мушинка досить детально розповів про святкування ювілею П.В.Лінгура, якого глибоко поважаю і радію, що наступні покоління так щиро бережуть його світлу пам'ять. <...>

Ваша згадка про святкування ювілею Пушкіна нагадала мені 1937 рік, коли так урочисто відмічалось в Чехословаччині століття його смерті. Наша мукачівська гімназія дала кілька ювілейних акцій. Між іншим, ми ставили драматизовані уривки з "Євгенія Онєгіна". Я грала Тат'яну. Є ще люди, які й зараз пам'ятають цю постановку. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 20.07.1999 р.

Вельмишановна і дорога Олена Дем'янівна!

Ваш лист я отримала позавчора. Того, хто приніс, не бачила. Я була в саду за домом, коли верталась у хату, Ваша посылочка чекала мене на двірках, а того, хто її приніс, не було.

Дякую Вам і за листа, і за цікаві інформації та за газети ("Погляд", "Старий Замок", "Ужгородський університет"), які встигла уважно прочитати і в яких знайшла багато цікавого. <...>

Знаю, що проф. Ілько [Василь Іванович - упоряд.] мав круглий ювілей. Книга про нього цікавить мене. Може, він надішле мені її, бо ми колись, ще не так давно, контактувались, переписувались. Це добра, приємна людина. Очевидно, я винна що наша переписка припинилась.

"Науковий вісник" УЖДУ, присвячений покійному професору Штернбергу, теж цікавий для мене. Мене дуже тішить, що вже сім років його немає, а час не витер Його світлу пам'ять з серця чесних людей. Таке дуже рідко буває в наш час. В мій пам'яті він теж залишився живим. А як справа з бібліографією Юрія Михайловича Сака? <...>

В газеті "Старий Замок" (від 10.06) є інтерв'ю з Надзвичайним та Повноважним послом Словацької Республіки в Україні Василем Гривною, якого батько в мої роки навчався в Мукачівській російській гімназії. Потім він навчався в Братиславському Словацькому університеті. В нас була з ним однакова спеціалізація: російська мова та історія. В студентські роки він був близький до проф. Перфецького [Євгена - упоряд.]. Після війни був доцентом кафедри історії ФФ УПІШ [Філософський факультет Університету П.Й.Шафарика - упоряд.] в Пряшеві. Був визначний український патріот. Приходилось мені з ним на різних ділянках українського культурного життя, в дослідницькій роботі співробітничати. Зараз його син, посол Словаччини, відвідав Закарпаття, цікавили його ті місця, на яких пройшло студентське [гімназієне - упоряд.] життя його батька (він вже зараз покійник, вмер раптово десь 15 років назад). Згадую все це тому (а це, може, буде Вас цікавити), що п. Посол успадкував від свого батька, який мав величезну славістичну бібліотеку, один цінний рукописний пам'ятник О.Духновича, т.зв. "Альбум", який ніяк не хоче мені показати. <...> Так що до цього часу немає надії,

що вдасться мені цей цінний рукопис побачити. Зараз це тим більш правдоподібно, що п. Посол живе в Києві. Все це нагадав мені Вами надісланий "Старий Замок". <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 30.07.1999 р.

<...> Зацікавило мене видання "Історична галерея" [Історична галерея: Визначні оячі... - Ужгород: Гражда, 2000. - 13 портр. - упоряд.]. Мабуть, це прекрасна публікація. Фактично, мене цікавить в ній тільки одна постать, а саме Юлій Дрогобецький. Особливо біографічна довідка про нього на звороті листівки. Якщо б була у Вас можливість, могли би Ви придбати для мене ксерокопію цієї біографічної довідки? <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 10.08.1999 р.

<...> Обіцяється вже давно прийти двоюрідний брат - Володимир Микита, але щось бариться. Він би міг розповісти про ужгородські новини. Щоправда, ми стоїмо на різних берегах нашої рідної річки, але це не заважає нам любитись як рідні. Наші батьки - два рідні брати - гаряче любили один одного. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 22.08.1999 р.

<...> Велике-велике спасибі за ксерокопію. Юлій Дрогобецький - величезна, невивчена, недоцінена постать нашої історії, видатна особистість як громадський борець, як публіцист і редактор. Непересічне явище він в нашій історії. Особливо багато боровся він за відновлення Товариства св. Василя Великого, за його зміцнення, з Хорватії підтримував теж його. <...>

Газети, які Ви надіслали, незвичайно цікаві і багаті своєю проблематикою. Прямо відчуваю ... пульс життя закарпатського духовного ґрунту. Близькі люди, близькі зацікавлення прийшли до мене в гості в цих газетах.

Доц. Василь Орос - старий знайомий, про якого я давно не чула. І які цікаві в нього роботи. Дав би Бог змогу опублікувати їх.

Зраділа я прекрасній і такій задушевній статті про пані Софію Сороку, таку ніжну поетесу і таку рідкісно прекрасну людину. Вітайте її з цим художньо, лядяною рукою накресленим її портретом. <...>

Потішила мене також вістка про бібліографію покійного Ю.М.Сака. Не біда, що вона затримується, головне, що вона в Ваших руках, отже, можна вірити, що вона побачить світ. <...>

А газети я отримала такі: "Ужгород", "Срібна Земля", "Соціал-демократ", "Погляд". Приємно було мені зустрітись в них також з П.В.Лінгуром, В.Пагирсю, І.Сеньком, І.Хлантою та дальшими близькими мені людьми, авторами наукових та науково-популярних матеріалів. Думки Федивиниця [Володимира Степановича - упоряд.] теж актуальні. Пульсує у вас духовне життя дослідженнями, і це для мене незвичайно радісний факт.

Ще й Ганну Василівну [Божук - упоряд.] Ви згадали. Подивляю її багату діяльність, любов до свого і відвагу боротись з злом. Передайте їй, будь ласка, мос вітання.

Пишете, що була про Ю.М.Сака стаття в тутешньому календарі. Мені зараз потрібно переглянути деякі наші календарі. Коли б я знайшла статтю про нього, повідомила б Вам про це. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 26.10.1999 р.

<...> Дуже приємно, що згадали у вас Івана Трухлого. Я особливо пишаюсь ним, бо він, можна казати, мукачівець. Цікаві спогади в мене про нього. Коли Академія переїхала в Мукачево, десь близько до тієї дати приїхали мої батьки з Угорщини в Мукачево. Тоді був такий звичай, що інтелігентські сім'ї, які приїхали в певне місто, дали візити своїм місцевим колегам. Трухлі, приїхавши в Мукачево, прийшли з візитом до моїх батьків. Я ще була маленькою, їх хлопці, здається мені, були молодші за мене. Ми гралися разом, хоча мені було незвично гратися з хлопцями. Добре запам'яталось мені, коли вони були в нас. Проте мамка моя мала замкнутий характер. Батько вічно був зайнятий, згодом став працювати в Сваляві, і це знайомство з Трухлими обірвалося. А з хлопцями, зрозуміло, соромилась товаришувати. Академія була далеко від нашої хати, і ми взагалі не зустрічались потім. Але про славі діла І.Трухлого ми знали. Коли потім виникла кошицька радіостудія, мій майбутній чоловік як її редактор записував концерти академічного хору, передавав їх по радіо, згадував І.Трухлого; знову став близьким мені його диригент. Зараз моя душа радіє, що згадали про нього і отримала також вістку про його хлопців. Вони, напевно, моїх батьків вже не пам'ятають. <...>

ДО В.ПАДЯКА ВІД 12.01.2000 р.

Вельмишановний пане Валерій!

Вчора дійшов до мене Ваш безцінний подарунок, дві випущені Вашим видавництвом казкові книги. Прийміть щире поздоровлення з збагаченням Вами нашої наукової і художньої літератури! <...>

Енциклопедія [Г.В.Павленко. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енциклопед. словник. - Ужгород, 1999 – упоряд.] – дуже потрібна книга. Її можна теж привітати і радіти з приводу її появи. Я встигла її лише поверхнево переглянути. То й висловитись за неї глибше не могу. Складну роботу виконано одним автором. Таку роботу робить здебільшого колектив. Уже і в цьому слід вбачати заслуги автора і якого теж слід поздоровити з завершенням великої праці.

Я тільки оглянула цю цінну книгу. Детально висловитись за неї не могу. Одно мені ясно, що тираж скоро розійдеться, прийдеться готувати третє видання. Отже, прийдеться прислухатись до слухних рецензій і зауважень до книги. Десь у газетах, що мені прислали з Ужгорода, одну я вже читала.

На перший погляд є і в мене кілька спостережень. На мою думку, прийдеться поширити в дальших виданнях коло обраних постатей, також з оглядом теж на Пряшівщину. Переглянути дати народження, пам'ятаючи, що в ХІХ столітті різниця між старим і новим стилем була лише 12 днів. Боляче мені трохи за Гаганця, без якого, може, не було б Товариства святого Василя Великого, "Света",

"Нового света" тощо. "Руський дистрикт" в Ужгороді існував лише шість місяців. Отже, Добрянський в Ужгороді був лише від жовтня 1849 р. до березня 1850 року. Чоловік Невицької не вмер молодим, він виїхав в Америку і там продовжував свою патріотичну діяльність. Його постать теж проситься у дальше видання, як також видатна постать Емануїла Грабаря, Кимака, М. Поповича тощо. Але це ... майбутнього. Зараз треба радіти тому, що таке цінне видання зродилося і люди можуть в енциклопедичному виданні знайти своїх славних предків та сучасників. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 14.01.2000 р.

<...> Приємне враження зробила на мене вже на перший погляд бібліографія В.Комендара, в якій скрізь відчувається Ваш стиль роботи – чіткий і точний. Вітаю Вас з новим успішним творчим здобутком і дякую за книгу, яка цікавить мене, хоч це не моя тематика. Цікава, мабуть, людина проф. Комендар. Звернула я увагу на те, що він у 1938 році вчився в Празі. В той час я була теж в Празі, була студенткою юридичного факультету і ми, закарпатці, які вчилися у вузах і в середній школі, зустрічались у церкві. Може, я там бачилась з професором. <...>

Особо дякую Вам за вирізку. З наведених в ній книг особливо цікавить мене "Закарпаття під Угорщиною". Але дістати її не хочу, бо страшенно багато в мене роботи. Не встигаю прочитати надіслані книги. Мій добрий друг В.І.Падяк теж надіслав дві цінні книги. Зачитуюсь, а потім картаю себе, що моя робота стоїть.

Прекрасна книжечка пані Софії Сороки. Лист теж приємний для мене, бо дихас в ньому світ її поетичної душі. <...>

ДО В.ПАДЯКА ВІД 02.04.2000 р.

<...> Випущену Вами малу енциклопедію я передала доц. Л.Баботі, яка пообіцяла написати відзив на це важливе видання. Вона вміє дотримати своє слово, отже, можна сподіватись, що дотримає його також в цьому випадку. Тільки би було де публікувати його. Бо в нас стало дуже тісно на сторінках періодики. Всього одна вона в нас, а Науковий збірник МУК невідомо, чи вийде і коли?

Дивуюсь закарпатцям, що так вішаються на Масарика, адже його влада зруйнувала економічно наш рідний край, Верховину він ошчасливив голодомором, про автономію й чути не хотів. Постать він велика, це правда, але не у відношенні до нашого народу. Зараз вже і в Чехії піднімаються голоси, що треба на нього й критично подивитись, не робити з нього ікону.

Перевидання бібліографії М.Лелекача [М.Лелекач, І.Гарайда. Загальна бібліографія Подкарпаття – упоряд.] буде прямо героїзмом. Хай Вам щастить також з третім видання "Діячів..." [Г.В.Павленко – упоряд.]. Головне – з дальшою книгою Кралицького. Передайте привіт О.Д.Закривидорозі. І вітаю Вашу дружину, з якою Ви так плідно і злагоджено співпрацюєте. Здоров'я та пермог славних бажаю Вам.

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 05.04.2000 р.
 Вельмишановна і дорога Олена Дем'янівна!

Пишу Вам з Пряшева, куди я днями повернулася з Праги, де отримала Вашого листа. Тут, у Пряшеві, чекав мене інший Ваш лист, написаний ще 22 січня. В обидвох листах було багато цікавих інформацій і цінних вирізків з ужгородських газет. За все це я Вам дуже щиро дякую, дякую за вітання, поради тощо.

Дуже цікава стаття про М.Ковача та інформація Ганни Василівни [Божук - упоряд.] (як вона невтомно працює!) про святкування ювілею М.Ковача. Чайки потішили мою душу, нагадали ті щасливі дні, коли я викладала в Ужгороді і у вільні дні могла відвідати дорогу мою маму в Мукачеві.

Смерть Івана Михайловича Гранчака це – великий смуток і для мене. В нас теж появився його некролог. Була це рідкісна людина. Глибокий слід залишив він як в науці, так також в серцях людей. Хай рідна закарпатська земля приголубить його.

<...> Надіслав мені проф. Данилюк [Дмитро Дмитрович – упоряд.] свою прекрасну монографію "Історична наука на Закарпатті". Дуже цінна робота. Саме пишу також йому листа.

Виходить – доктор Снігурський був близька до Вас людина. Про нього багато розповідав мені мій двоюрідний брат, академік Микита, який писав портрет цього визначного лікаря. Хай і йому спиться спокійно в закарпатській землі! Здається він не закарпатець, але був великим патріотом прекрасного Закарпаття.

<...> Згадуєте про різні конференції, присвячені живим і мертвим, славним синам Закарпаття. З них особливо з С.Паньком я була близько знайома. В одну гімназію ми ходили. <...>

ДО Д.ДАНИЛЮКА ВІД 05.04.2000 р.

Вельмишановний Дмитре Дмитровичу!

<...> Днями принесла мені його [монографію "Історична наука на Закарпатті" – упоряд.] доц. Л.Бабота. Вже від погляду на цей скарб стало світліше в хаті. Щиро дякую Вам і сердечно вітаю Вас з цим величезним здобутком. Це – Біблія карпатознавства.

Сумлінно, з широкою обізнаністю укладене Святе Письмо закарпатських русинів. Дай Бог йому шасливого путі до читачів і широкого прийняття спеціалістами. Тішить мене й те, що так багато в книзі ілюстрацій. Сучасник наш "воочію" може переконатись в тому, яка славна і багата спадщина нашого духу.

Піднятий величезний невідомий або маловідомий матеріал. 1012 приміток – це результат багатирських пошуків! Дай Вам Господь здоров'я і енергії, щоб Ви їх могли успішно продовжити. <...>

ДО О.ЗАКРИВИДОРОГИ ВІД 05.05.2000 р.

Дорога Олено Дем'янівна!

Вчора надійшов Ваш лист з пасхальним вітанням і цінною вирізкою про вихід у світ першого тому історії Лучкая [М.Лучкай. Історія карпатських русинів.- Т. 1.- Ужгород: Закарпаття, 1999.- упоряд.].

Радісно, що у вас виходять такі важливі видання і з строго науковими засадами їх публікування. Жаль тільки, що, мабуть, не згадано тих, які сприяли появі друком рукописів Лучкая. А були не справжні герої, які відважились винести на світло труд Лучкая.

Таким безстрашним героєм був Іван Мацинський, <...> великий патріот свого народу, а також тодішній директор Музею Іван Русинко. Ніхто інший, мабуть, не відважився б на такий подвиг. А про них зараз забувається, їх відвага приписується навіть іншим. Жаль, несправедливо!

А скільки витерпів Мацинський за це – і за інші чесні поступки! А Івана Русинка скоро зняли з директорства. Може, пошкодив йому й Лучкай. Бо словакам очі колов той факт, що в Пряшеві публікується його спадщина, коли він (Лучкай) з Пряшевом "не мав нічого спільного".

ДО В.ПАДЯКА ВІД 17.06.2000 р.

Добрий день, шановний Валерій Іванович!

Щиро дякую за листа і надіслане. Микола Іванович Мушинка, прибувши в Пряшів, негайно надіслав мені пакунок і тут же подзвонив, з надхненням розповів про враження з поїздки по Закарпаттю.

Ваші дві публікації принесли в мою хату щиро радість. Михайло Лучкай [Йдеться про факсимільне видання: В.Гаджега. Михаил Лучкай: Життєписи і твори.- Ужгород: Вид-во Падяка, 2000. – упоряд.] – розумна і потрібна, дуже потрібна справа. Приносить точні, перевірені інформації, які до останнього часу були малодоступні дослідникам. А Науковий вісник [Науковий вісник УжДУ, серія Історія.- 1999.- № 4] людяну сердечність дає тим чуйним читачам, які не лише розумом, а й серцем здатні згадувати свого доброї душі колегу. Ваша заслуга, що Ви саме таким сердечним спогадом зробили це видання.

<...> Не випадково саме Д.Д.Данилюк сказав основне про Лучкая [Мається на увазі вступна розвідка Д.Данилюка до першого тому ужгородського перевидання "Історії карпатських русинів" М.Лучкая (Т. 1.- Ужгород, 1999; Т. 2.- 2000) – упоряд.]. Я високо ціную його роботи саме за відповідальність щодо написаного і за сердечність у викладі теми. Проте маю також боляче зауваження до цієї статті про Лучкая і тлумачення виходу у світ його історії. Тільки один Іван МАЦИНСЬКИЙ має заслуги в тому, що "Історія..." Лучкая почала друкуватись. Правда, також тодішній директор Іван Русинко сміливо пішов на цей ризик (бо змії за спиною цих двох відважливців сичали, за їх спиною клеветали, обкидували болотом). Тодішній директор дуже злагоджено співпрацював з Мацинським, репресованим редактором НЗ [Науковий збірник МУК у Свиднику – упоряд.], який втратив всі людські права грізним присудом партії, але був готовий на будь-яку боротьбу, коли йшлося про рідну історію і про науку взагалі. Правда, Сопелга [Мирослав, тій директор НЗ МУК у Свиднику – упоряд.] має не менші заслуги в тому, що довів публікування "Історії..." до кінця. Бо і на подальшій її

дорозі, вже після віддалення з МУК Івана Русинка, були перешкоди, Сополіга їх успішно подолав. У нас все розумне і відважне йшло від Мацинського. Жаль, що про це зараз забувається. Мені боляче, бо я (а також мій чоловік) тісно з ним співпрацювала. Він відважно боровся також за видання моїх робіт, за що я безмежно вдячна йому.

<...> Переглядаю надісланий "Вісник" [Науковий вісник УжДУ, серія Історія.- 1999.- №4 -упоряд.]. Спокійно прочитати його я ще не встигла, бо надвичайно була зайнята останні дні. Багато дуже цінних матеріалів у цій книзі. Історична наука на Закарпатті розквітає. <...>

ДО В.ПАДЯКА ВІД 22.06.2000 р.

Добрий день, Валерію Івановичу!

Днями я Вам надіслала листа, напевно, він вже дійшов до Вас. Зараз є нагода знову озватись до Вас і надіслати Вам дещо.

В нас Василіани [ченці ЧСВВ – упоряд.] останнім часом займаються також дослідженням, видають наукові збірники під назвою "Krasnobrodský zborník". Вийшли до цього часу три книги. Є в них цікаві теми, навіть знахідки, є й помилкові погляди. <...>, надсилаю згадувані три видання. Може, зацікавить Вас дещо в цих збірниках, навіть опублікує дещо з них або про них. З деякими концепціями авторів я не погоджуюсь, але ціно їх змагання сказати нове слово в славістиці... Це два молоді монахи [оо. Йозафат В. Тімкович та Горазд А. Тімкович – упоряд.], родичі яких походять з Закарпаття, а вони навчались в Римі. Монастир є на нашій вулиці, кілька кроків від моєї хати. <...>

ДО В.ПАДЯКА ВІД 19.09.2000 р.

Вельмишановний Валерій Іванович!

Все отримала в порядку. Подивляю Вас, що Ви змоглися на два такі вичерпні листи, за які заслугуєте на ширю подяку. Не хвилюйтеся, якщо Вам не вдається в такий строк відповісти на листа, як Вам би хотілося. Я такі ситуації дуже добре знаю, сама в них часто потрапляю, так що вмію спокійно чекати на відповідь. <...>

Отримала від Вас 5 примірників Вашої чудової книги "Кму мила єсть отчина...". Ще не знаю, кому вони дістануться, бо не могла зустрітись з о. Василіанами. Побачу, скільки примірників вони забажають отримати. Потім Вас повідомлю про це.

Творча діяльність ваших істориків гідна подиву. Обидві книги професора Довганича [О.Довганич. *Кали історія, як незагойна рана.* - Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000; О.Довганич, О.Хланта. *Повернення до правди: Бібліографічний покажчик.* - Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000. – упоряд.] дуже цікаві і цінні. Щоправда, велика заслуга Ваша, що також їх зовнішній вигляд високохудожній, що книга читається з присмістю. Дай Вам Господь мати змогу і надалі роздавати Ваші таланти дослідника, редактора, успішного організатора, підприємця. Дякую Вам також за "Календар", в якому вітав мене сюрприз, за який, будь ласка, передайте мою подяку авторам-складачам [Т.Васільєва, Г.Ковальчук,

В.Рудка. *Календар красназвичих та пам'ятних оат на 1999 рік/ Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека.* - Ужгород, 1998. – упоряд.]

<...> Василіанам передам Вашу подяку і книжку чи книжки. Зараз там молоде поповнення, є і бажання послужити рідному народу, не завжди це бажання знаходить плідну, розумну реалізацію.

<...> Батько [Михайло Микита – упоряд.] був завідувачим редакцією Народної господарської бібліотеки, під його редагуванням вийшло в 20-30-их роках багато таких книг [Йдеться про книги: М.Микита. *Химія земледельця, 1927; М.Микита. Значеніе народной господарской школы для населенія, 1927; М.Микита. Книги для чтенія. Для 4-5 шк. годов.* - Изд. пятое. - Ужгород, 1937 та інші. – упоряд.]

За маминою книгою жінки билися [Йдеться про кулінарну книгу: А.Микита. *Книга варенія. Для сельских карпаторусских женщин.* - Витримала кілька перевидань. – упоряд.]. Учителки ще в 50-их роках просили мене сприяти новому виданню її.

В перший мій приїзд на Закарпаття після довгої заборони відвідати рідний край, я потрапила в Ужгороді на учительські збори. Це було наприкінці 1953 року. Там мене знайомі учителки обступили і згадали про мамину книгу. <...>